

Različni pogledi na opereto in njeno recepcijo skozi čas v mariborskem gledališču

Manica Špendal
Univerza v Mariboru
University of Maribor

Opereta je kot glasbeno-gledališka oblika z govorjenim dialogom, petjem in plesom nastala na začetku druge polovice 19. stoletja. Kot vele mestna, popularna scenska glasbena zvrst je bila še posebno priljubljena v nekdanjih državah avstro-ogrske monarhije, tudi v Mariboru. Prevladovala je zlasti na repertoarjih provincialnih gledališč, kot je bilo nekoč tudi mariborsko, posebno zaradi neustreznih prostorov in izvajalskega kadra, sploh pa zaradi takratne strukture prebivalstva, ki si je želelo predvsem zabave. Od leta 1850 do 1900 gledališče ni imelo stalnega orkestrskega ansambla. Ravnatelji so angažirali člane orkestra le med svojim upravljanjem; od 1867 do 1913 je bil orkester sestavljen iz članov železniške godbe delavnic Južne železnice (Südbahnwerkstättenkapelle), po letu 1881 pa tudi članov Filharmoničnega društva (Philharmonischer Verein), medtem ko so pri zboru večkrat sodelovali pevci moškega pevskega društva (Männergesangverein) in pevskega zbora južnoželezniških delavnic (Südbahn Liedertafel). Podobne ugotovitve o pomenu mariborskega Mestnega gledališča v avstro-ogrski monarhiji so v svojih prispevkih zapisali tudi nekateri raziskovalci mariborskega gledališča. Teatolog in kritik Vladimir Kralj je na primer zapisal, da je mariborsko gledališče po svojem zakupnem ustroju in umetniški kakovosti štel za pokrajinsko gledališče tretje vrste. *»Kot zabavišče podeželskega meščanstva je bilo umetniško jalovo, najhuje proti koncu stoletja, ko je resno dramo docela nadvladala opereta.«*¹

1 Vladimir Kralj, »Preteklost mariborskega gledališča, ob 150-letnici njegovega delovanja«, *Kronika slovenskih mest* 4, št. 1 (1937): 15.

Avstrijski glasbeni zgodovinar Kornelius Preiss piše v svojem sestavku o glasbeni kulturi na Spodnještajerskem tudi o mariborskem gledališču:

Jasno je, da se mariborski oder, ptujsko gledališče, celjski »miniaturni tempelj muz« niso mogli primerjati z deželnim glavnim mestom. Bilo bi tudi zgrešeno, če bi hoteli narediti kakršnokoli primerjavo. Zakaj bi torej Mariborčani zahajali v svoje gledališče, ko se je dalo z brzovlakom hitro in udobno prispeti v Gradec? Če so v Gradcu uprizorili kakšno mojstrsko opero, na primer Don Juana, Fidelia, Mojstre pevce, Salome, je bilo vselej navzočih nekaj Mariborčanov. V lastno gledališče je šel mariborski meščan zaradi zabave, iz družabnih razlogov, da preživi večer v prijateljskem krogu. Na odru je stalo v skupinskih prizorih največ 40 oseb, v orkestru je igralo kakšnih 20 glasbenikov, ki so jih pri operah pomnožili za nekaj mož. Glede operete so imeli vedno dober okus: Strauss, Suppé, Audran, Zeller, Ziehrer so bili izdatno zastopani. Seveda Netopirja z baletom ali celo kot opero v Mariboru ni bilo mogoče pričakovati.²

Na glasbeno-gledališkem repertoarju mariborskega gledališča so v drugi polovici 19. stoletja (do sklepa sezone 1918/19), kot omenjeno, prevladoval operete. Poleg redkih opernih in baletnih predstav (na zadnjih so nastopali le tuji plesalci in plesni ansambli) so bile na sporedih še vedno tudi gledališke oblike, ki so sodile med bolj zabavne glasbeno-gledališke zvrsti (ljudske igre, burke, veseloigre z glasbo, singspieli ipd.). Operete je prvi uvedel v gledališki program ravnatelj Johann von Radler. Že v prvi sezoni upravljanja 1862/63 je vključil dve operetni enodejanki. V letih 1858–60 je vrsta vidnejših gledališč uvrstila v sporede tudi Offenbachove enodejanke, na primer na Dunaju (že leta 1858), posebno priljubljenost pa so njegova dela dosegla v avstrijski prestolnici od leta 1860. Tudi v Mariboru so gledališki obiskovalci sorazmerno zgodaj spoznali Offenbachovi enodejanki *Poroka ob laternah* in *Soproga pred vrati* (29. novembra, 29. decembra 1862).³

Njegove operete so poslej ravnatelji mariborskega gledališča uvrstili v sporede skoraj vsako sezono (do 1915/16). Že v tretji sezoni, ko je Radler vključil v program Offenbachovo enodejanko *Gospod in gospa Denis* (9. decembra 1864), je bilo v poročilu o predstavah v omenjeni sezoni zapisano tudi: »Značilno za letošnji repertoar je, da je le opereta tisti magnet, ki

2 Kornelius Preiss, »Die Musikkultur Südsteiermarks«, v *Südsteiermark. Ein Gedenkbuch*, ur. Franz Hausmann (Graz: U. Moser, 1925), 141.

3 *Correspondent für Untersteiermark*, 14. december 1864, 607.

privlačuje občinstvo, kar se je izkazalo že ob izvedbi Offenbachove komične operete Monsieur und Madame Denis.«⁴

Poleg Offenbacha so bili (do zadnje sezone nemškega gledališča 1918/19) zastopani na gledališkem repertoarju v Mariboru skoraj vsi pomembnejši, pa tudi manj znani ustvarjalci operete. Že v sezoni 1864/65 se je Radler odločil za izvedbo operet avstrijskega skladatelja, utemeljitelja klasične dunajske operete, Franza von Suppéja. Kot prvo so v Mariboru izvedli njegovo opereto enodejanko *Veseli fantje* (28. marca 1865); Suppé je namreč, prav tako kot Offenbach (pod vplivom slednjega), najprej pisal enodejanke. Za prvo dunajsko klasično opereto velja njegov *Penzionat* (1860), ki je bil v Mariboru na sporedu še isto leto (v sezoni 1865/66). Do konca sezone 1915/16 so ravnatelj skoraj vsako leto vključili v sporede Suppéjeve pomembnejše, a danes že povsem pozabljene operetne enodejanke (med temi zlasti – poleg dveh omenjenih – *Deset deklet in nobenega moža*, *Lahka konjenica*, *Pustolovščine banditov*, *Lepa Galateja*) in celovečerne operete (*Fatinica*, *Donna Juanitta*, *Boccaccio*, *Franz Schubert* idr.).⁵ V sezoni 1865/66, v času ravnateljev Antona Balvánskega in Karla Haaga, so v Mariboru tudi prvič (28. decembra 1865) izvedli tedaj zelo priljubljeno opereto *Moštvo na krov* hrvaškega skladatelja Ivana Zajca. Poleg navedene so občasno uvrstili v sporede (do leta 1899) tudi nekaj drugih Zajčevih operet (*Neapeljske postopače*, *Janeza in Ivano* in *Mojstrski strel iz Pottensteina*).

Od sezone 1870/71 so bile na gledaliških sporedih tudi operete nemškega skladatelja (tudi znanega libretista) Richarda Genéeja (*Generalna vaja*, *Mornariški kadet*, *Nanon*, *Trozveza* in *Mohikanci*), od sezone 1874/75 do 1907/08 pa tudi francoskega skladatelja Alexandra Charlesa Lecocqa, najpomembnejšega naslednika Offenbacha (*Hčerka gospe Angot*, *Sto devic*, *Giroflé-Girofla*, *Mali vojvoda*).

V sezoni 1874/75 so v mariborskem gledališču (v času ravnatelja Josefa Dietza) začeli izvajati tudi operetne stvaritve prvega ustvarjalca dunajske operete, t. i. zlatega obdobja Johanna Straussa ml. Najprej so izvedli njegovo opereto *Karneval v Rimu* (21. marca 1875), nato pa so se vrstile izvedbe njegovih del vsako sezono (razen v sezonah 1876/77 in med prvo svetovno vojno 1914/15). Na repertoarju so bile skoraj vse Straussove priljubljene in tudi danes manj izvajane operete (*Netopir*, *Princ Metuzalem*, *Kraljičina čipkasta rutica*, *Cagliostro na Dunaju*, *Vesela vojna*, *Noč v Benetkah*,

4 Ibid.

5 Suppé je označeval svoja glasbeno-gledališka dela kot komična opera (Komische Oper), komična opereta (Komische Operette), komična mitološka opera (Komische Mytologische Oper) ipd.

Cigan baron, *Kneginja Ninetta*, *Jabuka – praznik jabolk*, *Dišeča perla*, *Dunajska kri*, *Tisoč in ena noč*, *Bogata dekleta*); največkrat pa so izvedli opereti *Netopir* (od 29. marca 1876 do 5. oktobra 1917 je bila na sporedu sedemdesetkrat) in *Cigan baron* (od 11. marca 1886 do 4. decembra 1915 so ga izvedli enainpetdesetkrat).

J. Straussu ml. so sledili drugi pomembni predstavniki dunajske opere iz t. i. zlatega obdobja: Carl (Karl) Millöcker (od sezone 1882/83 do 1917/18 so v Mariboru izvedli njegove operete *Apajune – vodnar*, *Študent – berač (prosjak)*, *Gasparone*, *Začarani grad*, *Devica iz Bellvilla*, *Sedem Švabov*, *Viceadmiral*, *Ubogi Jonatan*, *Srečnež*, *Poskusni poljub*, *Severni sij*, *Mladi Heidelberg*, največkrat pa opereto *Študent – berač (prosjak)*, kar osemindesetkrat); nadalje Carl Zeller (od 1887/88 do 1918/19 so bile na sporedu njegove operete *Klatež*, *Ptičar*, *Nadzornik*, *Kletar*, med navedenimi deli je bil *Ptičar* izveden triinštiridesetkrat); Carl Michael Ziehrer (od 1892/93 do 1917/18 so izvajali operete *Dišeča perla*, *Potepuhi*, *Tri želje*, *Lepi Rigo*, *Tujijski vodnik*, *Prebrisano dekle*, *Ljubezenski valček*, *Hišni general*, največkrat pa *Potepuhi – devetintridesetkrat*) in Richard Heuberger (v sezonah 1899/1900 do 1917/18 so najpogosteje izvedli njegovo priljubljeno opereto *Ples v operi*, in to šestnajstkrat, le enkrat pa njegovi opereti *Vaša eksclenca* in *Dete*).

V zgodovino dunajske opere so se zapisali tudi skladatelji, ki so se uveljavili le z enim delom te zvrsti. Njihove operete (tudi tiste, ki so danes že pozabljene) so nekoč pogosto izvajali v gledališčih avstro-ogrske monarhije, tudi v Mariboru (v drugi polovici 19. stoletja in še v 20.). K takšnim sodijo Josef Lanner (*Alt-Wien*), brat J. Straussa ml. Josef Strauss (*Pomladni zrak*), Rudolf Dellinger (*Don Cesar*), Josef Hellmesberger (*Deklica z vijolicami*), Karl Weinberger (*Smejoči se dediči*), Alexander Neumann (*Izposojevalec*), Eugen Taubert (*Smejoča se golobica*), Clemens Stix (*Pustolovec*) in še Hermann Zumpe, Alphons Czibulka, Eduard Wagnes.

Med francoskimi operetnimi ustvarjalci je bil na odru mariborskega gledališča posebno priljubljen Robert Planquette, čigar opereto *Cornevilski zvonovi* so (od 1881/82 do 1917/18) izvajali skoraj vsako sezono, vsaj enkrat pa tudi opereto *Punčka* Edmonda Audrana.

Večkrat sta bila na sporedu v Mariboru s svojimi operetami prisotna tudi angleška avtorja Arthur Sullivan (z opereto *Mikado*) in Sidney Jones (z opereto *Gejša*).

V začetku novega, 20. stoletja so tudi v mariborskem gledališču začeli izvajati operete skladateljev novejšega t. i. srebrnega obdobja, katerega prvi predstavnik je bil Heinrich Reinhardt (*Sladko dekle*, *Dragi ljubček*,

Sladke grizete), najpomembnejši pa Franz Lehár (*Piskrovez, Dunajske gospe, Šaljiva poroka, Vesela vdova, Božanski sopro, Grof Luksemburški, Ciganska ljubezen, Knežna, Idealna soproga, Eva, Škrjančkov gaj*). Sledili so še drugi znani operetni skladatelji, kot so Leo Fall (*Dolarska princesa, Veseli kmet, Ločena žena, Ljubi Avguštin, Štambulska roža, Svetovni popotnik*), Oskar Strauss (*Hugditrihovo poročno potovanje, Valčkov sen, Veseli Nibelungi, Igre vaše ekscelence, Okrog ljubezni, Vešča, Čar ljubezni*), češki skladatelj Oskar Nedbal (*Poljska kri*), Madžara Emmerich Kálmán (*Jesenski manever, Ciganski primaš, Zlato za železo, Kneginja čardaša, Pustna vila*) in Georg Jarno (*Gozdarjeva Krista, Zlata ribica, Muzikantovo dekle*), Edmund Eysler (*Brat Straubinger, Pufferl, Die Schützenliesel, Umetniška kri, Vera Violetta, Nesmrtni malopridnež, Ljudožer žensk, Smejoči se sopro, Dan v raju, Cirkuški otrok, Zakaj gre zdaj?, Ta ali nobena, Ivanka gre na ples*), Leo Ascher (*Bog plačaj, Visokost pleše valček*), Bruno Granichstaedten (*Na povele vojvodinje, Ljubezen do valčka*), Heinrich Berté (*Pri treh mladenkah, Milijonska nevesta*), Robert Stolz (*Študentske šale, Lumpek, Takrat v starih časih, Kmečka princesa*), Rudolf Raimann (*Perica, Tipkarica, Gospa Gretica*), in tudi predstavniki berlinske operete, na primer Ralph Benatzky (*Ljubezen v snegu*), Jean Gilbert (*Sramežljiva Suzana, Moderna Eva, Kraljica kina*) idr.

Med naštetimi skladatelji je bil Robert Stolz (1880–1975), zadnji veliki predstavnik novejšje dunajske operete, v sezoni 1898/99 nastavljen kot drugi kapelnik v mariborskem gledališču in ostal tri sezone – do leta 1901. V Mariboru je komponiral prvo glasbeno-gledališko delo *Študentske šale* (*Studentenulke*), ki ga je označil kot opereto, medtem ko je njegov biograf Aram Bakshian ml. omenjeno delo opredelil kot singspiel.

Ko so mariborski Slovenci leta 1899 zgradili Narodni dom z veliko dvorano in odrom, kamor se je preselila tudi Čitalnica, so njeni člani takoj ustanovili gledališki odsek. V Narodni dom se je preselilo tudi Slovensko bralno in pevsko društvo Maribor, ustanovljeno leta 1894.

Med sedemletnim delovanjem sta gledališka odseka čitalnice in Slovenskega bralnega in pevskega društva Maribor uprizorila poleg vrste gledaliških del tudi otroške igre z glasbo, pa tudi operete, na primer Hervéjevo *Mam'zelle Nitouche* (1908) in *Tičnika* B. Ipavca (1909). Glasbeni del je izvajal godalni orkester, ki so ga sestavljali češki in slovenski ljubitelji glasbe že obstoječega Godbenega kluba. Občasno so ga pomnožili še s člani železničarske godbe. Po ustanovitvi Dramatičnega društva v Ljubljani, Idriji in Trstu je bil Maribor četrto mesto s trdno organiziranim slovenskim gledališčem, ki so ga ustanovili leta 1909. Poleg dramskih del so čla-

ni Dramatičnega društva uprizarjali tudi gledališke igre z glasbo in leta 1910 Hervéjevo opereto *Mam'zelle Nitouche*. Glasbeno spremljavo je oskrbelo Glasbeno društvo pod vodstvom Ivana Koudelke.

Tudi prvi upravnik slovenskega Narodnega gledališča v Mariboru Hinko Nučič je že v prvi sezoni 1919/20 kot prvo glasbeno-gledališko delo (16. maja 1920) uvrstil v spored prav opereto, *Mam'zelle Nitouche* skladatelja Hervéja. V Maribor pa je Nučič povabil tudi skladatelja Viktorja Parmo, ki je bil častni kapelnik mariborskega gledališča. V Mariboru so izvedli vse njegove opere in tri operete – *Caričina Amaconke*, *Apolonov hram* in *Nečak*. Nučič pa je podpisal pogodbo tudi s kapelnikom Maxom Schönherjem st., vodjo godbe Južnoželezniških delavnic na Studencih za sezono 1920/21. Operete so izvajali v mariborskem gledališču tudi po Nučičevem odhodu vse do druge svetovne vojne, še zlasti po letu 1928, ko je država znižala subvencijo mariborskemu gledališču in so finančni položaj reševali prav z uprizarjanjem operet. Te so – kot je dejal upravnik Radovan Brenčič, ki je nasledil Nučiča – imeli za »nujno zlo«, ki rešuje finančno krizo.

*Z njo pa je bil dan tudi osnovni okvir, da smo s pomočjo enega ali dveh gostov lahko naštudirali vsaj po eno opero na sezono, razen v sezonah, ko je bila v gosteh ljubljanska Opera.*⁶

Poleg Parmovih so uprizarjali tudi operete drugih slovenskih skladateljev: Marjana Kozine, Danila Bučarja, Radovana Gobca, Josipa Jiranka in Pavla Rasbergerja.

V dnevniku *Mariborski večernik* je uprava gledališča zapisala:

*Opereta in lahka veseloigra sta pa tu zato, da polnita prazno gledališko blagajno in imata v Mariboru torej popolno eksistenčno upravičenost, vendar je treba paziti, da slak klasa ne preraste.*⁷

Podobno je menil prvi dirigent Slovenskega narodnega gledališča v Mariboru v letih 1923–1925 in 1926–1928 Andro Mitrovič:

*Današnja opereta je degenerirana – potrebno zlo. Gledališče je hram umetnosti, ne pa zabavišče. Mnogo je kriva ravno moderna opereta, da nimajo ljudje več smisla za pravo umetnost.*⁸

6 Radovan Brenčič, »Gospodarstvo mariborskega gledališča v drugem desetletju«, *Gledališki list SNG v Mariboru* 14, št. 1 (1959/60): 8–9.

7 Anon., »Mariborsko gledališče v novi sezoni«, *Mariborski večernik* »Jutra« 11, št. 203 (6. september 1930): 3, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-QTTDF4UT>.

8 I. I., »Andro Mitrovič, ravnatelj Opere v Mariboru (k 25-letnici njegovega dirigentskega delovanja)«, *Slovenec* 55, št. 115 (22. maj 1927): 3, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-LVP6E4F3>.

Na stanje v mariborskem gledališču je opozoril tudi takratni kritik, skladatelj Karol Pahor, ko je v oceni uprizoritve operete *Pri belem konjičku* (*Im weissen Rössl*) Ralpa Benatzkega zapisal:

Komur se hoče torej spektakla, kakršnega še Maribor ni doživel, naj ne zamudi ogledati si Belega konjička, človeku je hudo, ko vidi, kako ginejo ideali, kako pada splošni nivo, a iz ljubezni do gledališča želi, naj bi Beli konjički napolnili blagajno, da bo lahko vsaj še nekaj odrajtala za ubogo umetnost, za tisti drobci, ki se kakor dragulj še blesti med brozgo.⁹

Poleg operet tujih skladateljev so uprizarjali, kot že omenjeno, tudi operete slovenskih avtorjev: tri operetne stvaritve Viktorja Parme, tri operete (*Prebrisani amor*, *Rdeči nageljni* in *Zaroka na Jadranu*) Pavla Rasbergerja, *Vse za šalo* Josipa Jiranka, *Majdo* Marjana Kozine, *Študentje smo* Danila Bučarja in *Habakuk* Radovana Gobca.

Med drugo svetovno vojno, ko je mariborsko gledališče po dvanajstih letih spet prešlo v nemške roke, so v nemškem Mestnem gledališču (Stadttheater in Marburg) poleg oper uprizarjali vsako sezono tudi operete. Že v prvi sezoni 1941/42 kar trinajstih skladateljev, med njimi Josefa Straussa, Carla Zellerja, Walterja Kolla, Ralpa Benatzkega, Nika Dostala, Johanna Straussa ml., Franza Lehárja, Franza von Suppeja in Eduarda Künnekeja.

Po drugi svetovni vojni je v mariborskem gledališču vladal odklonilni odnos do operete. Izjema so bile operetne predstave od leta 1952 do 1957 v nekdanjem Domu Jugoslovanske ljudske armade (JLA), današnjem Narodnem domu, v izvedbi operetnega ansambla, ki ga je ustanovil in vodil dirigent Pavel Brzulja. Sestavljali so ga operni solisti in člani opernega orkestra Slovenskega narodnega gledališča v Mariboru. Izvedli so sedem operet, med drugim *Deželo smehljaja* Franza Lehárja, *Pri belem konjičku* Ralpa Benatzkega, *Prebrisani amor* Pavla Rasbergerja in *Pri treh mladenkah* Franza Schuberta.

Po drugi svetovni vojni se je v Slovenskem narodnem gledališču v Mariboru kot prvi odločil uprizoriti opereto Vladimir Kobler, in sicer *Planinsko rožo* Radovana Gobca (29. junij 1963), in s tem »sprožil« t. i. operetno vojno, ki bo ostala zapisana v zgodovini mariborske Opere kot eden izmed neprijetnih dogodkov. Odmevala je tudi v medijih, še posebno pole-

9 r. [Radovan Gobec], »Pri belem konjičku. Opereta v treh dejanjih«, *Mariborski Večernik »Jutra«* 13, št. 293 (27. december 1932): 2, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-QD8LUVG8>.

mika med takratnim predsednikom gledališkega sveta Danilom Požarjem in Dušanom Pirjevcem iz Ljubljane. Povzročil jo je Požarjev članek v *Naših razgledih*, v katerem ta sporoča javnosti, da je gledališki svet ugotovil, da bo njegova glavna naloga »popularizirati gledališče«,

*ker je današnja struktura obiskovalcev porazna. Če pa hočemo ljudi kar takoj potegniti v gledališča, potem je nujno, da pripravimo tako v Drami kot v Operi nekaj »lažjih del«, to pa je v Operi »opereta« in v Drami »dobra komedija«.*¹⁰

Dušan Pirjevec se je v reviji *Sodobnost* odzval na Požarjevo izjavo z gloslo *Krpanova kobilica* v Mariboru in menil, da mora

*glede na Požarjeve podatke, z mariborskim gledališčem biti mnogokaj in hudo narobe, kar kaže, da sta prebivalstvo in delavstvo mariborskega okraja še vedno na presenetljivo nizki stopnji kulturnega razvoja.*¹¹

Da jim v mariborskem gledališču ni uspelo uprizarjati operet, je nekoliko prispeval tudi glasbeni kritik Vlado Golob, ki je v kritičnem poročilu zapisal:

*Opereta je torej zaradi svoje vsebinske orientacije nekvalitetna, razen v redkih primerih, kjer je družbena satira opravljala določeno, ampak časovno omejeno družbeno funkcijo, v svoji glasbeni fakturi pa je izrazito profana in je zato izgubila svojo vrednost, brž ko se je časovno odmaknila ...*¹²

Ponovno si je prizadeval opereto (pa tudi muzikal) uvrstiti v sporede mariborskega gledališča Henrik Neubauer v sezoni 1984/85, vendar je ostal umetniški vodja mariborske Opere le dve sezoni in mu načrt ni uspel.

Tako so v SNG v Mariboru kot prvo opereto, *Netopirja* J. Straussa, prvič spet uprizorili v sezoni 1986/87, v času umetniškega vodje Staneta Jurgca (premiera je bila 6. februarja 1987). Izvajali so jo v slovenskem prevodu Otona Župančiča. Režiser je bil Vlado Štefančič, dirigiral pa je Uroš Lajovic.

10 Danilo Požar, »Kje je načelnost ali ne živimo od kritike«, *Naši razgledi*, 5. oktober 1963, 381.

11 Dušan Pirjevec, »Krpanova kobilica v Mariboru«, *Sodobnost* 11, št. 11 (1963): 1050, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-YoX5BSTL>.

12 Vlado Golob, »Predstava, kakršne si želimo. Seviljski brivec v mariborski Operi – Cipcijev mojstrsko vodstvo«, *Večer*, 9. april 1963, 5.

Bibliografija

- Anon. »Mariborsko gledališče v novi sezoni«. *Mariborski Večernik »Jutra«* 11, št. 203 (6. september 1930): 3. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-QTTDF4UT>.
- Brenčič, Radovan. »Gospodarstvo mariborskega gledališča v drugem desetletju«. *Gledališki list SNG v Mariboru* 14, št. 1 (1959/60): 8–11.
- Brenčič, Radovan. »Spomini na mariborsko gledališče (1922–1941)«. *Dokumenti Slovenskega gledališkega muzeja* 3, št. 10 (1967): 371–402. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-YXBR6D4S>.
- Correspondent für Untersteiermark*, 14. december 1864, 607.
- Druzovič, Hinko. »Zgodovina slovenskega petja v Mariboru«. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 19, št. 2 (1924): 80–100. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-EOOETHK7>.
- Druzovič, Hinko. »Zgodovina slovenskega petja v Mariboru«. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 20, št. 1 (1925): 52–72. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-5HXX57ZD>.
- Druzovič, Hinko. »Deset let slovenske glasbe v Mariboru (1918–1928)«. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 23, št. 5 (1928): 225–46. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-JNP3BOOL>.
- Flotzinger, Rudolf, ur. *Musik in der Steiermark. Katalog der Landesausstellung*. Graz: Kulturreferat der Steiermärkischen Landesregierung, 1980.
- Golob, Vlado. »Predstava, kakršne si želimo. Seviljski brivec v mariborski Operi – Cipicijevo mojstrsko vodstvo«. *Večer*, 9. april 1963, 5.
- Hartman, Bruno. »Leto 1921 – prelomnica v razvoju mariborskega gledališča«. *Dokumenti Slovenskega gledališkega muzeja* 5, št. 14 (1969): 126–61. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-SHR6HZR6>.
- Kralj, Vladimir. »Preteklost mariborskega gledališča, ob 150-letnici njegovega delovanja«. *Kronika slovenskih mest* 4, št. 1 (1937): 12–20.
- l. l. »Andro Mitrovič, ravnatelj opere v Mariboru (k 25 letnici njegovega dirigentskega delovanja)«. *Slovenec* 55, št. 115 (22. maj 1927): 3–4. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-LVP6E4F3>.
- Pirjevec, Dušan. »Krpanova kobilica v Mariboru«. *Sodobnost* 11, št. 11 (1963): 1050–6. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-YoX5BSTL>.
- Požar, Danilo. »Kje je načelnost ali ne živimo od kritike«. *Naši razgledi*, 5. oktober 1963, 381.
- Preiss, Kornelius. »Die Musikkultur Südsteiermarks«. V *Südsteiermark. Ein Gedenkbuch*, urednik Franz Hausmann, 140–7. Graz: U. Moser, 1925.

- r. [Radovan Gobec]. »Pri belem konjičku. Opereta v treh dejanjih«. *Mariborski Večernik »Jutra«* 13, št. 293 (27. december 1932): 2. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-QD8LUVG8>.
- Suppan, Wolfgang. *Steierisches Musiklexikon*. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 1962–66.
- Šnuderl, Maks. »Ob dvajsetletnici mariborskega gledališča«. *Obzorja* 2, št. 9 (1939): 435–8.
- Špendal, Manica. »Slovensko glasbeno življenje v Mariboru v dobi Čitalnice«. *Nova obzorja* 15, št. 5–6 (1962): 246–56.
- Špendal, Manica. *Glasbene predstave na odru mariborskega gledališča 1785–1861*. Maribor: Obzorja, 1975.
- Špendal, Manica. »Začetki slovenskega opernega ustvarjanja v Mariboru«. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 54, št. 1–2 (1983): 191–200.
- Špendal, Manica. »Slovenske novitete v repertoarju mariborske operne hiše po osvoboditvi«. V *Sodobna slovenska operna ustvarjalnost. Zbornik referatov simpozija*, 16–19. Maribor: Opera in balet SNG, 1985.
- Špendal, Manica. »Mariborska Opera od leta 1928 do 1941«. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 57, št. 2 (1986): 227–44.
- Špendal, Manica. »Glasbene predstave v mariborskem gledališču«. V *Maribor skozi stoletja. Razprave I*, uredniki Jože Curk, Bruno Hartman in Jože Koropec, 663–76. Maribor: Obzorja, 1991.
- Špendal, Manica. *Iz mariborske glasbene zgodovine*. Maribor: Obzorja, 2000.
- Taufar, Walter. »Das deutschsprachige Theater in Marburg an der Drau. Typologie eines Provinztheaters«. PhD diss., Universität Wien, 1982.
- Veber, Danilo. »Pregled dela od 1919–1941«. *Gledališki list SNG Maribor* 4, št. 1 (1949/50): 13–39.